

Zana Dragičević*

Elementi venecijanske cvjetne gotike na lovranskim vilama: primjeri graditelja Carla Seidla i Attilia Maguola

Na ostvarenjima vila s kraja 19. i početka 20. stoljeća u Lovranu čiji su autori Carl Seidl i Attilio Maguolo u okviru arhitektonske plastike izdvajamo elemente venecijanske cvjetne gotike, koji se u pojedinim primjerima posebno ističu. Generalno, stilska određenja ovih građevina, zbog povezanosti s Bečom, slijede historicizam i secesiju, čije je bogatstvo izraza bilo najprihvatljivije upravo za tipologiju vila i ljetnikovaca. U tom kontekstu venecijanskom uzoru u segmentu dekoracije bio je posebno naklonjen graditelj Carl Seidl, što je najočitije na vilama „Frappart“ i „Santa Maria“. Motive venecijanske cvjetne gotike koristio je i graditelj Attilio Maguolo u brojnim primjerima vila, među kojima se ističu vile „Guerra“ i „Denes“. Seidl i Maguolo znali su se prilagoditi stilskim zahtjevima svoga doba, a u oblikovanju pročelja vila ukomponirati elemente koji su bili prihvatljivi i njihovim naručiteljima. Formalnom analizom navedenih vila, posebno u segmentu pročelne dekoracije, pokušali smo objasniti razloge zastupljenosti venecijanske cvjetne gotike, koja je zbog svoje dekorativnosti bila primjerena i duhu vremena prijeloma stoljeća, odnosno stilovima visokog historicizma i secesije, čiji su uzori značajnim dijelom orijentirani prema prošlosti.

Ključne riječi: Lovran, vile, historicizam, secesija, venecijanska cvjetna gotika, gotički „revival“, Carl Seidl, Attilio Maguolo

Uvod

Lovran na prijelomu 19. i 20. stoljeća postaje jedna od vodećih destinacija vezana uz početak razvoja lječilišnog turizma i dužih boravaka imućnijih korisnika s područja austro-ugarskih zemalja, s čim je usko povezan i razvoj ladanjske arhitekture na liburnijskoj rivijeri. Osim najčešćih slučajeva obiteljskih kuća namijenjenih srednjem građanstvu

* Zana Dragičević, prof. povijesti umjetnosti i hrvatskoga jezika i književnosti, zaposlena je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, Slavka Krautzeka bb, 51000 Rijeka. Elektronička pošta: zdragicevic@ffri.hr.

i onom niske platežne moći, razvija se reprezentativna tipologija vila i malih palača za imućnije naručitelje, koja je poprimila vrijednost pravog statusnog simbola građanskog blagostanja, obilježavajući mjesta za odmor.¹ Vile su projektirali mahom afirmirani i produktivni arhitekti školovani u Beču. Iz bogata vokabulara historicizma i secesije, a pod utjecajem bečke arhitektonske škole, projektanti koriste prepoznatljive stilske elemente koje prilagođavaju graditeljstvu mediteranskog podneblja.

Arhitektonska tipologija vila i malih palača u Lovranu uklopila se u tradicionalnu izgradnju srednjovjekovnog pomorskog naselja, situirajući se mahom uz obalni pojas izvan gradskih zidina. Kada govorimo o njihovu vanjskom izgledu, uočavamo nekoliko bitnih značajki. Nasuprot kućicama zatvorena i jednostavna volumena s malim prozorskim otvorima, jednostavnih tlocrta te dvostrešnih krovnih konstrukcija bez nadstrešnica, to su građevine složenih volumena s velikim prozorima i bogatom fasadnom dekoracijom, utonule u zelenilo privatnih perivoja i vrtova. Balkoni, prostrane terase i prozorski otvori oživljuju pročelja vila tek ponešto ističući reprezentativnu ulaznu frontu koja se okreće prema moru.²

Glede arhitektonske plastike u okviru dominirajućih stilova historicizma i secesije najprisutniji su elementi venecijanske cvjetne gotike, koja se javlja kao zanimljiv fenomen na lokalnom području. Elemente cvjetne gotike uočavamo osobito na vilama koje su smještene na sjevernom rubu naselja, na području niske i ravne obale Malenica³ te duž glavnih ulica i okolo njih: Šetališta maršala Tita i Ulice žrtava fašizma.

Stilske odrednice lovranskih vila

Najveći broj lovranskih vila realiziran krajem 19. stoljeća projektiran je u stilu visokog historicizma, koji traži estetiku u modificiranim stilovima prošlosti. Izbor dekorativnih elemenata povijesnih stilova apliciranih na pročeljima vila prvenstveno ovisi o materijalnim mogućnostima investitora.⁴ No odabir određenoga arhitektonskog stila ima ujedno i simboličko značenje vezano za naručitelja i namjenu građevine. Primjećujemo da se u ladanjskoj arhitekturi Lovrana historicizam prosljeđuje i tijekom

¹ Peršić, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture na zapadnoj obali Kvarnera“, *Peristil*, br. 31/32, 1988./1989., str. 168–169.

² Peršić, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture Lovrana u XIX. stoljeću“, u: Muzur, Amir (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 18; Peršić, Mirjana, „Turistička arhitektura Lovrana na kraju XIX. st. i na početku XX. st.“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 205.

³ Tada pod imenom *Villenstrasse*, danas Ulica Viktora Cara Emina.

⁴ Arhitektonski stilovi variraju u rasponu od antičkih predložaka, preko romanike, neogotike, neorenesanse do neobaroka, bez pravila i neposredne veze s određenom graditeljskom tipologijom te bez određenog kronološkog slijeda, pa se često na istom objektu mogu pročitati elementi raznih stilova. Vidi: Maroević, Ivo, „Arhitektura histori(c)zma“, u: *Arhitektura historicizma u Rijeci*, Moderna galerija Rijeka – Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, 2002., str. 14.

prvih dvaju desetljeća 20. stoljeća, kada povezivanjem povijesnoga i tada aktualnog secesijskog izraza⁵ nastaju mnogobrojni primjeri „miješanog“ stila.⁶

Osvrćući se na neorenesansne elemente u oblikovanju i dekoraciji ladanjske arhitekture s prijeloma stoljeća u Lovranu, ističemo doprinos toga stila u iskazivanju bitnih značajki građanskog društva. Neorenesansa je predstavljala simbol demokratskih vrijednosti, kulture i umjetnosti. U formalnom smislu, posebice u toskanskoj renesansi, na lokalnom području najčešće dolazi do izražaja u oblikovanju rizalita, lunetnih otvora u prizemlju i rastvaranju parternih etaža arkadnim trijemovima, zatim u primjeni kamene rustike u najnižoj zoni te u gornjim etažama u formi ugaonih ojačanja/kamenih kvadara.⁷ Zidna se ploha dodatno raščlanjuje plitkim fugama ili jednostavno profiliranim parapetnim vijencima s potprozorskim kasetama. Krovne plohe počivaju na završnom, također profiliranu vijencu, ali postupno prodiru široke nadstrešnice poduprte ukrasnim i funkcionalnim drvenim gredama.⁸ Toskanska arhitektura vila 15. i 16. stoljeća najbolje je odgovarala tipologiji lovranskih vila koje su stoga bile i jednostavne za održavanje. Rustikalna obrada donjih etaža štitila je od udara vjetrova i mora, dok su gornji katovi, rastvoreni lučnim prozorskim otvorima, omogućavali dobru insolaciju interijera.

Iako konstruktivni i dekorativni elementi lovranske ladanjske arhitekture najčešće slijede obilježja neorenesanse, uočavamo i primjenu dekorativnih elemenata koji ne pripadaju manirama samo jednoga neostila.⁹ Naime na neorenesansnim pročeljima lovranskih vila učestala je i aplikacija dekorativnih elemenata venecijanske cvjetne gotike. U tom kontekstu vanjski zidni plašt vila i malih palača pokazuje izvjesnu raskoš izborom, raznolikošću i plemenitošću upotrijebljenog materijala i visinom tehničke izvedbe. Nadalje, prizemlje je opločeno fino obrađenim kamenim kvadrima, dok su više zone izvedene u glatkoj žbuci, glačanim opekama ili, kao i prizemlje, kamenim pločama. Dekorativni detalji javljaju se, ne samo u kamenu nego i u mozaiku, s figuralnim prikazima unutar plitkih niša ili u keramici s florealnim motivima na završnim vijencima ispod

⁵ Secesija, pokret u umjetnosti koji nastaje potkraj 19. stoljeća te traje do Prvog svjetskog rata, pojavio se u Europi pod različitim imenima, iako je bio jedinstveni međunarodni fenomen. Očituju se dvije razvojne linije: ona florealno-zoomorfnih i razigranih asimetričnih oblika i dekoracija te linija pravocrtnih, strožih, geometrijskih, pročišćenih formi, koja je vodila k razvoju stila moderne. V. Glavočić, Daina, „Secesija u graditeljstvu Lovrana“, u: Muzur, Amir (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 27.

⁶ Na i. mj.

⁷ Maroević, Ivo, nav. dj., str. 24.

⁸ Peršić, Mirjana, *Lovran – Turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002., str. 31.

⁹ Ljubitelji srednjovjekovne arhitektonske plastike, s romantičarskim proživljavanjem prošlosti, nastojali su oživjeti srednjovjekovne arhitektonske elemente, koji bi konkurirali neoklasičnim stilovima prevladavajućim u to vrijeme.

balustrada. Prozorski otvori, izvedeni kao monofore, bifore ili trifore polukružnih ili zašiljenih zaključaka, često su ukomponirani unutar velikih kamenih oplata koje su ukrašene tipičnim reljefnim neogotičkim motivima.

Gotički „revival“ i lovranske vile

Kako bi se objasnio navedeni fenomen pojavljivanja neogotičkih elemenata na vanjskoj dekoraciji lovranskih vila, pokušat ćemo utvrditi razloge za reafirmaciju toga stila u razdoblju visokog historicizma i secesije.¹⁰

Gotički „revival“, poznatiji kao viktorijanska gotika ili neogotika, arhitektonski je stil nastao 1740. godine u Engleskoj. Njegova popularnost brzo je rasla u ranom 19. stoljeću. U Engleskoj se gotički „revival“ uglavnom pojavljivao na građevinama sakralnog karaktera, a uvelike se proširio na stambenu i javnu arhitekturu. Usko je povezan s filozofskim kretanjima vezanima uz religioznu obnovu. A. W. Pugin u knjizi *Contrasts* iz 1836. godine ističe kako izgradnja crkvi gotičkog karaktera spada u temeljne vjerske potrebe.¹¹ Puginov gotički „revival“ razvio se u visoku viktorijansku gotiku, koja se uvelike razlikovala od njegova gotičkog ideala koji je predlagao.¹² Do 1850. godine neogotički način gradnje sakralnih građevina prihvaćen je diljem zapadne Europe.

John Ruskin 1849. godine u knjizi *The Seven Lamps of Architecture* ističe kako je arhitektura usko povezana s moralnim pogledima građana. *The Seven Lamps of Architecture*, čiji su principi arhitekture kasnije prošireni u knjizi *The Stones of Venice* (1851.–1853.), daje suvremeno razmišljanje o gotičkom „revivalu“. Svoja razmišljanja potkrijepio je s devet crteža olovkom koji uglavnom prikazuju primjere toskanske i venecijanske romanike i gotike te gotičke primjere sjeverne Francuske.

Ruskinova arhitektonska rasprava *The Stones of Venice* često se uspoređuje s Albertijevom *De Re Aedificatoria* iz 1452. godine.¹³ Analizira specifične venecijanske arhitektonske detalje kako bi utvrdio jesu li u skladu s načelima postavljenim u njegovoj knjizi *The Seven Lamps of Architecture*. Ruskin raspravlja o specifičnim građevinama, npr. *Duždeva palača* i *Ca d' Oro*, te o stilskim evolucijama brojnih arhitektonskih

¹⁰ Oblikovna određenja europske arhitekture u vrijeme historicizma vrlo se često određuju dvjema odrednicama: eklekticismom i neostilom sa svojim varijantama neogotike, neoromanike, neorenesanse ili neobaroka, dok će se u Engleskoj, a iz nje u Europu proširiti termin gotički „revival“ ili oživljavanje gotike. V. Maroević, Ivo, nav. dj., str. 20–22.

¹¹ V. Hitchcock, Henry-Russell, *Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries*, Yale University Press, New Haven – London, 1987., str. 97.

¹² Na i. mj.

¹³ Obje rasprave ističu pristup arhitekturi kao kombinaciji izgradnje i uređenja. V. „Ruskin's *The stones of Venice*“, <http://venice.umwblogs.org/exhibit/john-ruskin-the-adopted-venetian/ruskins-the-stones-of-venice/>, zadnji put mijenjano 11. studenog 2008., preuzeto 13. ožujka 2011.

elemenata, kao što su kapiteli, vijenci, prozori te osobito lukovi. Ističe primjere različitih redova lukova te shema po kojima su nastajali primjeri zrele gotike, kao i kronologiju stilskih progresija gotike. Nama su najzanimljiviji četvrti i peti red lukova, koji se javljaju i na pročeljima lovranskih vila. Dok drugi i treći redovi lukova predstavljaju prijelazne stilove koji se kreću prema punoj gotici, četvrti i peti red pripadaju čistoj gotici, koja se razvijala od početka 13. do početka 15. stoljeća. Oba reda mogu se vidjeti na reprezentativnu pročelju palače Ca d' Oro, koju su izgradili Giovanni i Bartolomeo Bon između 1428. i 1430. godine. Lukovi četvrtog reda prisutni su na prozorima donjih arkada palače, dok su prozori gornjih arkada ukrašeni lukovima petog reda.



Slika 1. Ca d' Oro, Giovanni i Bartolomeo Bon, Venecija, 1428.–1430.

Ruskin se u knjizi referira i na Duždevu palaču, koja je također poslužila kao uzor graditeljima lovranskih vila. Dok Ruskin raspravlja o brojnim zgradama koje predstavljaju primjere za svaki od triju stilova venecijanske arhitekture (bizantski, gotički i renesansni), njegova rasprava o Duždevoj palači posebno je zanimljiva jer je ona izgrađena tijekom nekoliko stoljeća te sadrži elemente svakog spomenutog stila. Tri stilski različito oblikovane fasade predstavljaju promjene koje su se dogodile na građevini. Nama je najzanimljivija fasada s mora, koja najviše odgovara stilskim karakteristikama gotike i čiji su elementi prisutni na pročeljima lovranskih vila. Duždeva palača nije samo primjer

za svaki stil već je i alegorija na povijest samog grada.¹⁴ U *The Stones of Venice* Ruskin postavlja pitanja o odnosu između umjetnosti i društva, a često uspoređuje umjetnost Venecije s umjetnošću rodne Engleske. Okarakterizirao je arhitekturu ne samo kao estetsku vrijednost već kao političku i moralnu prisutnost u životu grada, dok arhitekt postaje slikar, a fasada građevine njegovo platno. Naglašava slikarski učinak romanike i gotike koje stavlja u kontrast s monotonijom prisutnom u klasicizmu te razvija cijeli spektar arhitektonskih ukrasa od organskih do apstraktnih formi. Ruskin ističe kako gotički stil korištenjem različitih građevinskih materijala na vanjskoj dekoraciji aplicira slikarski efekt. Prema njemu gotika je jedini nedogmatski arhitektonski stil koji treba poslužiti kao uzor u arhitektonskom oblikovanju sadašnjosti. Ona je univerzalni stil koji, u jeku razvoja industrije, treba osigurati visok stupanj etičke i društvene svijesti.¹⁵



Slika 2. Detalj Duždeve palače, Venecija, 1309.–1424.

C. L. Stieglitz 1934. godine napisao je da arhitekturi grčki stil nudi horizontalizam, gotika vertikalizam, a bizantski je stil njihova kombinacija.¹⁶ Iz tog razloga lovranski su graditelji, kako bi izbjegli horizontalnost renesansne toskanske građevine, elementima venecijanske cvjetne gotike građevini omogućili rast u vertikalu. Neogotika, određena društvenim činiteljima, bila je prikladna za izgradnju crkvenih građevina, za izražavanje kršćanskih vrijednosti, ali istodobno i za iskazivanje srednjovjekovnih nacionalnih korijena pojedinih naroda i država.¹⁷

¹⁴ Na i. mj.

¹⁵ Ruhl, Carsten, „England“, u: *Architectural theory from the Renaissance to the present*, Taschen, Köln [etc.], 2003., str. 464.

¹⁶ Kruff, Hanno-Walter, *A History of Architectural Theory*, Zwemmer – Princeton Architectural Press, London – New York, 1994., str. 292.

¹⁷ Maroević, Ivo, nav. dj., str. 24.

Tako se i za lovranske vile na čijim je pročeljima i interijerima prisutna neogotička dekoracija može reći da su simbol civilnog ponosa povijesnih gradova. Naime u srednjem vijeku Lovran je tipičan primorski gradić s uskim popločenim ulicama, sljubljenim kućama dvokatnicama, sa slikovitim dimnjacima i malim primorskim prozorima te vanjskim stepeništem. Eпитet primorskog/mediteranskog grada Lovran je zadržao do danas, upravo zahvaljujući sačuvanoj povijesnoj jezgri srednjovjekovne urbane koncepcije, koji je doživio nadgradnju urbanim širenjem u vrijeme prijeloma 19. i 20. stoljeća, kada se realiziraju vile o kojima je u tekstu riječ. Dekorativni elementi venecijanske cvjetne gotike aplicirani na pročeljima (i interijerima) tih građevina pridaju im karakter umjetničke kreacije, budući da slijede Ruskinov odnos arhitekta i fasade kao odnos slikara i njegova platna. Elementi neogotičke dekoracije najčešće se javljaju u obliku venecijanskih zubaca, koji se nižu po obrubima lučnih zaključaka prozorskih otvora i samom rubu oplata vanjskog plašta. Prozorski otvori ponajviše imaju zašiljeni trolisni oblik, na vrhu kojeg je raskošni lisni stručak. Zaključak prozorskih otvora javlja se i u obliku gotičkog sedlastog luka, koji je profiliran i obrubljen motivom venecijanskog zupca s lisnatim stručkom na vrhu. Ugaoni bridovi lovranskih vila ukrašeni su tordiranim stupovima definiranim gotičkim kapitelima. Kao nosači potprozornika uzimaju se lavlje glavice, dok je završni vijenac najčešće zaključen u obliku slijepe trolisne arkade. Uzori za ovakvo oblikovanje najčešće su se pronalazili na vanjskim pročeljima palača na Canalu Grande u Veneciji. Kao poseban primjer ističu se pročelja palača Ca d' Oro i Duždeve palače u Veneciji, čije se oblikovanje prozorskih otvora, lođa, balustrada, arkada te venecijanskog zupca interpretativno apliciralo i na vanjska pročelja lovranskih vila.

Primjeri oživljavanja gotike u lovranskim opusima Carla Seidla i Attilia Maguola

Bogato građanstvo koje sudjeluje u narudžbama projekata ladanjske arhitekture na području Lovrana angažira većinom arhitekta iz glavnih središta Austro-Ugarske Monarhije, koji su se s vremenom udomačili, smatrajući sredinu u kojoj su značajni dio godine boravili svojom novom domovinom. Formalnom analizom vila graditelja Carla Seidla i Attilia Maguola najbolje se može objasniti primjena venecijanske cvjetne gotike, koja je zbog svoje dekorativnosti bila primjerena duhu vremena podignuća spornih građevina. Venecijanskom uzoru naročito je naklonjen graditelj

Carl Seidl¹⁸, što je najočitiije na pročeljima lovranskih vila „Frappart“ i „Santa Maria“. Iako je prihvaćao ideje Wagnerschule, razvio je osobni stil prepoznatljiv po arhitektonskoj plastici, prostornim rješenjima i napose po bogatu dekorativnom repertoaru, čiji se stilski vokabular proteže od egipatske, grčke i rimske umjetnosti, preko romanike i renesanse do baroka, te se posebno manifestira u venecijanskoj cvjetnoj gotici.¹⁹ Unatoč navedenom njegovom se arhitektonsko djelo oblikom i materijalom sjajno prilagođava primorskom kontekstu lovranskog kraja.

Seidlov arhitektonski opus stoji na razmeđu historicizma i florealne, odnosno geometrijske secesije na tragu Wagnera i njegova učenika J. Hoffmanna, kao i moderne. Oblikotvorni stilski repertoar arhitekture uglavnom se priklanja jeziku historicizma, dok načini razmišljanja o prostoru i u prostoru odgovaraju secesijskim i protomodernim stavovima. Arhitektonska usuglašenost s prirodom, koja s njome čini jedinstvenu cjelinu, temeljna je karakteristika Seidlova stila.²⁰ Pejzaž uvjetuje smještaj i oblik njegovih vila. Seidl poštuje red, pravilnost i simetričnost arhitekture, koju usklađuje s okruženjem. Maksimalno se služio arhitektonskom dekoracijom koja je svoj izraz pronalazila u venecijanskoj cvjetnoj gotici. Na području liburnijske rivijere projektirao je niz vila, penziona i javnih zgrada, najviše u prvom desetljeću 20. stoljeća. U Lovranu je uz vile „Frappart“ i „Santa Maria“ projektirao i Vilu „Magnoliu“, Vilu „Blankenstein“ te „Rosenvillu“.

Vilu „Santa Maria“, iz 1895. godine, Carl Seidl zamislio je kao obiteljski ljetnikovac za naručitelja Gustava barona von Scharmitzera. Seidl je vilu projektirao uz more, odvojenu od obale prostranim vrtom i obalnom šetnicom. Cijelim pojasom suterena Vile „Santa Maria“ nižu se rustikalno obloženi kameni kvadri, dok gornjim dijelom pročelja dominira rustikalno obrađena crvena opeka na kojoj se ističu polukružno zaključeni prozori i nadvratnici. Prevladavaju renesansni arhitektonski elementi, a elementi su neogotike prisutni isključivo na detaljima arhitektonske plastike.

Na vanjskim bridovima vile dominira motiv tordiranog stupića s neogotičkim kapitelom. Sve lučno zaključene prozorske otvore vile: monofore, bifore i trifore, vrata te sam rub oplata Seidl obrubljuje motivom

¹⁸ Carl Seidl rođen je 1958. godine u Šumperku, današnja Češka, školu je pohađao u Beču i Olmützu, a studirao je na Politehnici u Zürichu te na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču, gdje je bio omiljeni student profesora Theophila Hansena, austrijskog arhitekta danskog podrijetla. Redoviti član bečkoga Künstlerhausa postao je 1873. godine. Umro je u Beču 1936. godine, u 79. godini. V. Valušek, Berislav, „Carl Seidl i lovranske vile“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 217.

¹⁹ Valušek, Berislav – Davison, Rajka – Davison, David, „Ars Combinatoria: The Architect Carl Seidl“, *The Journal of Decorative and Propaganda Arts*, sv. 17, 1990., str. 88.

²⁰ Više podataka o radu graditelja Carla Seidla v. u doktorskoj disertaciji Berislava Valuška, *Arhitektonsko djelo Carla Seidla na Opatijskoj rivijeri: prilog interdisciplinarnom razmatranju arhitekture na prijelazu 19. u 20. stoljeću*, Zagreb, 2010.



Slika 3. Vila „Santa Maria“, Carl Seidl, Lovran, Ulica Viktora Cara Emina 7, 1895.



Slika 4. Detalji lavljih glavica na Vili „Santa Maria“ i palači Ca d' Oro

venecijanskog zupca. Elementi arhitektonske plastike s pročelja Vile „Santa Maria“, tipični za venecijansku gotičku arhitekturu, prisutni su i na njezinoj stilskoj inačici palači Ca d' Oro u Veneciji, koja je poslužila kao bogat izvor inspiracije. Za potprozornike Vile „Santa Maria“ Seidl je predvidio figurativnu dekorativnu plastiku u obliku lavljih glavica. Inspiraciju za ovaj motiv mogao je preuzeti s pročelja palače Ca d' Oro, čije potprozornike također krasi lavlje glavice.

Vilu „Frappart“, značajan projekt u okviru tipologije vila, Carl Seidl projektira 1904. godine za Michela Raoulta Frapparta. Za projekt vile Seidl je 1914. godine na 39. godišnjoj izložbi dobio malu državnu medalju.²¹ Vila „Frappart“, izvorno Vila „San Michele“, raščlanjivanjem volumena, igrom visina, smještajem terasa i balkona na zidnom plaštu zamišljena je kao obiteljski ljetnikovac.

Suteren Vile „Frappart“ obložen je kamenim pločama rustične obrade, dok je gornji dio posebno ukrašen ružičastim veronskim mramorom. Rustika prizemne zone, polukružno zaokruženi prozori i nadvratnici vile odlikuju se renesansnim arhitektonskim elementima, a arhitektonska dekoracija odaje gotički utjecaj.



Slika 5. Vila „Frappart“, Carl Seidl, Lovran, Ulica Viktora Cara Emina 5, 1894.–1904.

²¹ Valušek, Berislav, *Carl Seidl i lovranske vile*, str. 217.

Elementi venecijanske cvjetne gotike manifestirali su se u obliku venecijanskog zupca, kojim Seidl obrubljuje sve prozorske otvore i ulaze vile. Venecijanski zubac prisutan je i na lukovima arkada glavnog prilaznog trijema, čiji stupovi imaju neogotičke snažne kapitele. Bijelo obojena drvena ulazna vrata Vile „Frappart“ obrubljena su uglatim polustupovima te ih natkriva staklena luneta, koju zaključuje kameni luk. Sve je uokvireno uglatom i profiliranom kamenom oplatom te obrubljeno motivom venecijanskog zupca.²² Venecijanska cvjetna gotika očituje se i u malom slijepom otvoru na bočnom zidu vile. Zaključen šiljastim lukom



Slika 6. Detalj prozora Vile „Frappart“

i ukrašen venecijanskim zupcem, izvija se u oblik neogotičkog sedlastog luka. Seidl je inspiraciju za oblikovanje luka slijepog otvora vjerojatno pronašao u prozoru prvog kata palače Ca d' Oro, čiji je šiljasti zaključak preuzeo na pročelje svoje vile.

Vile „Santa Maria“ i „Frappart“ skladna su i jednostavna tlocrta s naglaskom na rizalitima. U obradi pročelja i kamenih detalja vila umnogome se iščitava utjecaj venecijanske cvjetne gotike, dok lučni otvori trijema i prozora te rustična obrada prizemnih zona nose renesansne stilske oznake. Kao predložak za dekorativne elemente Seidl se vjerojatno referira na elemente venecijanske cvjetne gotike s kojima se susreo na jednom od svojih putovanja Venecijom. Najčešće koristi motiv venecijanskog zupca te neogotičke kapitele, koje ističu motivi florealnih elemenata i akantusova lišća.

Motive venecijanske cvjetne gotike koristio je i graditelj Attilio Maguolo, koji je ispunio najplodnije graditeljsko razdoblje u Lovranu, u kojem je u dvadeset godina rada izveo više od osamdeset građevina.²³ Na monoforama i biforama, na balkonima s balustradama, lođi i rubnim dijelovima vanjskog zidnog plašta svojih vila Maguolo primjenjuje jasno

²² Peršić, Mirjana, *Lovran – Turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, str. 62.

²³ Attilio Maguolo rođen je 1859. godine u Miri, kraj Venecije. Njegov potpis zastupljen je na najvećem broju secesijskih projekata početkom 20. stoljeća te je osnovao vlastito građevinsko poduzeće „Impresa Costruzioni“. Umro je 1932. godine u Lovranu. V. Glavočić, Daina, nav. dj., str. 28.

prepoznatljivu arhitektonsku plastiku venecijanske cvjetne gotike. Vila „Astra“ i Vila „Denes“ najbolje objašnjavaju Maguolovu primjenu takvih elemenata u arhitektonskoj plastici vila. Njihov vanjski plašt bogato je ukrašen raznoliko oblikovanim i raskošno dekoriranim prozorskim otvorima, koji daju posebno značenje cijelom zdanju.

Maguolova Vila „Astra“, izvorno Vila „Guerra“ iz 1903. godine, savršen je primjer venecijanske cvjetne gotike. Vila je projektirana kao obiteljski ljetnikovac za Nicolu i Camilla Guerru. Maguolo, kao i Carl Seidl, slijedi arhitektonske elemente renesansne vile i gotičku arhitektonsku dekoraciju. Međutim Maguolo ide i korak dalje, maksimalno iskorištavajući sve mogućnosti gotičke arhitektonske dekoracije, koja u slučaju Vile „Astre“, a kasnije i Vile „Denes“, uspijeva zasjeniti arhitektonske elemente renesanse.

Elementi venecijanskog karaktera ističu se na prozorskim otvorima prvog kata. Prozori drugog kata uglati su i niži, dok su najjednostavniji lučno zaključeni prozori u donjim zonama. Prozorski otvori prvog kata imaju trolisni luk koji završava zašiljenim oblikom, na vrhu kojeg je raskošan lisni stručak. Oko trolisnog otvora izvija se užasto profiliran okvir u obliku sedlastog gotičkog luka. Luk nose uglati polustupovi s dvostrukim nizom akantusova lišća na kapitelima. Attilio Maguolo opet iskorištava već poznate motive koje ukrašavaju prozorske otvore palače Ca d' Oro u Veneciji. Trolisni šiljasti završetak uklopljen je u pročelje vile



Slika 7. Detalj prozorskog otvora Vile „Astra“

te sa slijepom balustradom ispod većine prozora tvori oblik arkade drugog kata palače Ca d' Oro, koju je Maguolo kadirao i obrubio nizom venecijanskog zupca. Uz bifore ističu se i otvori u obliku monofore. Maguolo je do detalja preuzeo monoforu s drugog kata palače Ca d' Oro. Trolisni šiljasti zaključak prozorskog otvora ukrasio je obrubom od venecijanskog zupca koji se izvija u oblik sedlastog luka. Zaključak prozora upotpunjen je lisnatim stručkom, dok su s objiju njegovih strana reljefno izvedeni užasto oblikovani vijenci s polukuglom u središtu.

Druga vrsta dekorativnih elemenata primjećuje se na prozorima koji završavaju u obliku sedlastog luka naglašena oplatom s bordurom venecijanskog zupca,

ponavljajući sedlasti luk otvora. Prozor je zaključen lisnatim stručkom. Sedlasto definiran prozor povlači paralele s prozorima na palači Ca d' Oro. Za razliku od palače, gdje je oblik lavlje glavice iskorišten za potprozornike, Maguolo ih na Vili „Astri“ koristi za oblikovanje glave kapitela. Istočno, reprezentativno pročelje krase središnji rizalit, koji u prizemlju obuhvaća poligonalna terasa s bočnim zavijenim stubištem prema vrtu. Na drugom katu najzanimljiviji element venecijanske cvjetne gotike ističe duboka lođa zatvorenog parapeta, na kojem leži greda s ukrasom venecijanskog zupca. Lođa svojim trolisnim šiljastim završetkom te rozetom između povlači paralele s arkadama Duždeve palače, koje je Maguolo kadrirao te obrubio venecijanskim zupcem. Na sjevernom pročelju u kapitelnoj zoni, u visini razdjelnog vijenca između prizemlja i prvog kata, ističu se krilati lavići, koji se nalaze i na rubu rizalita. Krilati lavići svoj uzor pronalaze u lavljim glavicama u ulozi potprozornika na palači Ca d' Oro.

Vilu „Denes“, izgrađenu 1910. godine, Attilio Maguolo projektirao je kao obiteljski ljetnikovac za Adolfa Denesa. Suterren i prizemlje vile obloženi su kamenim pločama, u suterenu rustično, a u prizemlju glatko obrađenim kamenim kvadrima.²⁴ Svi prozorski otvori lučno su zaključeni, osim prozora suterena, koji su uglatog oblika. Uzduž bridova gornjeg dijela, iznad razdjelnog vijenca, sa sokla se dižu tordirani stupovi zaključeni neogotičkim kapitelom. Motivi tordiranih stupova na vanjskim bridovima povlače poveznice s vanjskim bridovima venecijanske palače Ca d' Oro. Prozorske otvore prvog kata sačinjavaju doprozornici i dovratnici od glatko obrađena svijetlog kamena, oblikovani kao uglati pilastri s kapitelima od akanthusova lišća.

Nad polukružnim prozorima okvir se izvija u gotički sedlasti luk, profiliran i obrubljen motivom venecijanskog zupca, dok je na vrhu oblikovan u vidu lisnata stručka. Lučni otvori povlače paralele s palačama na venecijanskom kanalu. Kao poseban uzor opet se ističe palača Ca d' Oro, čije je zaključke prozorskih otvora Maguolo ukom-



Slika 8. Prozor Vile „Denes“

²⁴ Na i. mj.

ponirao na pročelje vile. U istom duhu izvedene su i slijepe balustrade ispod prozora. Ulazna vrata zapadnog pročelja krase slikovita bifora s lučnim otvorima, uokvirena užastom profilacijom, dok je iznad nje rozeta ukrašena četverolistom. Bifora s rozetom tvori trolisni završetak, koji daje lijep primjer venecijanske cvjetne gotike, a svoje uzore pronalazi na arkadama Duždeve palače u Veneciji. Na lovranskom primjeru šiljati luk izostavljen je i zamijenjen polukružnim. Istočno, reprezentativno pročelje ističe raskošan trijem prizemlja odakle se stubama silazi u vrt. Četiri kamena stupa, bogato ukrašena košarastim kapitelima, nose terasu gornjeg kata, dok lukovi između stupova završavaju trolisno.

Motiv venecijanskog zupca Attilio Maguolo niže na svim okvirima prozorskih otvora, dok motivi tordiranog stupa s neogotičkim kapitelima ukrašavaju bifore, trifore i trijem. Vila „Denes“ jedna je od najvrjednijih



Slika 9. Detalj istočnog trijema Vile „Denes“

primjera arhitekture te vrste, ističe se osobitošću u ritmizaciji zidne plohe s terasama, balkonima i balustradama te slikovito dekoriranim prozorskim otvorima.

Dobre proporcije vila „Denes“ i „Astra“ te jednostavna obrada njihova plašta djeluju strogo, a dekorativni ih elementi razigravaju, dajući im posebnu draž. Možemo zaključiti kako je Attilio Maguolo na objema vilama maksimalno iskoristio mogućnosti dekoracije venecijanske cvjetne gotike koje je upoznao u Veneciji. Na objema vilama ponavlja iste motive nad lučnim zaključcima prozorskih otvora, gdje se okvir izvija u sedlasti luk obrubljen motivom venecijanskog zupca s lisnatim stručkom kao zaključkom. Vila „Astra“ ipak ide korak dalje te u oblikovanju monofora i bifora kadrira prvi kat Duždeve palače i palače Ca d' Oro u Veneciji. Vile su unijele dah nove ljepote u lovranski krajolik te svojim

pročeljima predstavljaju savršen primjer venecijanske cvjetne gotike. Uz Vilu „Astra“ i Vilu „Denes“, koje se ističu kao reprezentativni primjeri, Maguolova su neiscrpna inspiracija na većini pročelja njegovih vila elementi venecijanske cvjetne dekoracije.

Kao poseban primjer ističe se Vila „Thalia“, iz 1904. godine, projektirana kao obiteljska vila za Giuseppa Tominicha. Vanjski plašt Maguolove jednokatne vile raznolikom površinom horizontalno je razdijeljen na zonu prizemlja i prvog kata, a istodobno svežnjevi vitkih stupića na bridovima prvog kata naglašavaju vertikalnu razdjelu. Najzanimljivije, istočno pročelje razigrano je trima prozorskim osima. Uz prozore u prizemlju dižu se dva bijelo obojena široka pilastra, koji su u gornjem dijelu ukrašeni ženskim poprsjem.²⁵ Na prvom katu na visokim soklima diže se par stupova identičnih onima na uglovima. Elementi venecijanske cvjetne gotike ističu se u zoni potkrovlja, koja završava plitkim reljefom kasnogotičkog slijepog, trolisnog luka. Uz unutrašnju liniju trolista izvija se reljefno ukrašena, široka vrpca. Izvan luka su segmentna polja reljefno ukrašena motivom otvorenog cvijeta. Trolisni šiljasti luk dodatno je obrubljen lukom u obliku sedlastog gotičkog luka.

Motiv gotičkog trolista predstavlja lijep primjer uklapanja elemenata venecijanske cvjetne gotike na pročelje vile toskanskog karaktera. Kao i srodna Vila „Gianna“, Vila „Thalia“ nosi oblikovne elemente nadolazeće



Slika 14. Vila „Thalia“, Attilio Maguolo, Lovran, Ulica žrtava fašizma 27, 1904.

²⁵ Peršić, Mirjana, *Lovran – Turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, str. 253.

secesije i unatoč brojnosti dekorativnih detalja djeluje uravnoteženo te su se elementi srednjovjekovnog neostila lijepo uklopili u elemente secesije.

Vila „Gianna“ iz 1904. godine, projektirana za Iginia Persicha, više ne slijedi historicističke manire oblikovanja. Secesija je preuzela glavnu ulogu na vanjskoj dekoraciji. Vila je dobar primjer primjene secesijske dekoracije na građevinu historicističkog karaktera. Plašt vile bogato je raščlanjen raznolikim žbukanim neogotičkim dekoracijama i onim animalnih, florealnih i geometrijskih oblika. Svi su bridovi, zajedno s rizalitima, od prizemlja do krova obuhvaćeni snažnim i kaneliranim pilastrima, koji su u podnožju nabubreni te djeluju masivno. Ukrašeni su stiliziranim ljiljanovim cvjetovima, dok je na vrhu pojedinog pilastra izvedena lavlja glava s ljiljanovim cvijetom ispod brade. Na istočnom pročelju lavlje glave zamijenjene su ženskim glavama ukomponiranim u velika krila.

Prozorski su otvori vile bez ukrasa. Na prvom katu ravno su zaključeni, dok su na drugom lučno. Samo je trifora prvog kata uličnog, zapadnog pročelja ukrašena glatkim jednostavnim okvirom. Na potkrovlju,



Slika 11. Vila „Gianna“, Attilio Maguolo, Lovran, Šetalište maršala Tita 23, 1904.

iznad lođe, ističu se zanimljiva prozorska rješenja. Prozori su pri vrhu zašiljeni, a razdijeljeni su pregradnim stupićima na tri dijela, srednji viši i dva segmenta po strani. Zašiljeni prozori zajedno s pilastima tvore slijepe arkade sa šiljastim lukovima. Mnoštvo dekorativnih detalja ističe idealan spoj gotičke i secesijske dekoracije na vili, koja slijedi arhitektonske oblikovne elemente renesansne vile.

Vanjski plašt Maguolove Vile „Elbe“, iz 1904. godine, razigran slikovitim volumenom, horizontalno je naglašen raznovrsno obrađenim etažama i razdjelnim vijencima. Južno, reprezentativno pročelje karakterizira velik središnji utisak koji obuhvaća dvije široko razmaknute



Slika 12. Detalj trifore na Vili „Elbe“, Attilio Maguolo, Lovran, Ulica žrtava fašizma 5, 1904.

prozorske osi. U obje osi prvog kata izvedeni su balkoni zaštićeni balustradom, dok je po sredini pročelja izveden dekorativni detalj slijepe trifore s gotičko zašiljenim zaključcima. Unutar ovog elementa venecijanske cvjetne gotike bio je oslikan riječni pejzaž rijeke Labe, koji se danas, nažalost, više ne vidi. Jednokatnu vilu Attilio Maguolo izgradio je za pomorskog kapetana Nikolu Mandića. Vila ima visoku arhitektonsku vrijednost, koju može zahvaliti lijepoj poziciji, skladnim dimenzijama, ladanjskom karakteru te reprezentativnu pročelju.

Maguolo je za Giuseppina Maguola 1906. godine projektirao Vilu „Vittoria“. Zidno platno vile karakterizira simbioza historicističke i secesijske plastične dekoracije. Dekoracija prozorskih otvora lijep je primjer venecijanske cvjetne gotike. Okvir natprozornika lučno je zaključen poput lunete te malo zašiljen povlači paralele s neogotičkim



Slika 13. Vila „Vittoria“, Attilio Maguolo, Lovran, Bahova 6, 1906.

lukovima. U polju okvira reljefni je ukras u obliku trolista, koji je dodatno ispunjen florealnim motivom. Na isti način ukrašava slijepe prozore na drugom katu zapadnog pročelja. Maguolo raznolikom obradom pojedine zone ističe horizontalnost vile, kojoj suprotstavlja rast vile u vertikalnu neogotičkom arhitektonskom dekoracijom prozorskih otvora.

Maguolova Vila „Danica“, izvorno „Mira l' onda“, iz 1909. godine, projektirana je za Pietra i Celestina Zaheja. Na pročelju vile dominira dekoracija renesansnog stilskog izraza, dok su elementi venecijanske cvjetne gotičke dekoracije ograničeni. Prisutni su na drugom katu vile te na završnom vijencu sjevernog i istočnog pročelja. Prozori drugog kata lučno su zaključeni te flankirani polustubovima zaključenim akantusovim kapitelom. Lučni zaključci prozora obrubljeni su radijalno ukomponiranim kvadratnim oblicima, koji se izvijaju u blagi oblik šiljastog luka. Završni vijenac istočnog i južnog pročelja teče u neprekinutu obliku trolisnog lista.

Osim Carla Seidla i Attilia Maguola, elemente venecijanske cvjetne gotike na arhitektonsku dekoraciju vanjskih plašteva svojih vila primjenjivali su i drugi arhitekti. Među njima je i arhitekt Francesco di Floriano, koji na Vili „Bellevue“, izvorno Vila „Clotilde“, i Vili „Paola“ koristi venecijanske gotičke elemente. Vila „Bellevue“ zanimljiva je zbog svojih prozorskih okvira, koji se ističu slikovitom obradom gotičkog venecijanskog zupca. Vila „Paola“ ističe se lučno zaključenim i bogato obrađenim prozorskim otvorima u duhu venecijanske cvjetne gotike. Motiv venecijanskog zupca javlja se kao ukras na svim otvorima.

Dvokatna Vila „Bel Fiore“, nepoznatog autora iz 1910. godine, povlači paralele s Vilom „Danica“. Kao i na Vili „Danica“, na pročelju vile



Slika 14. Vila „Bel Fiore“, nepoznat autor, Lovran, Trg slobode 14, 1910.

dominira renesansna arhitektonska dekoracija, dok je gotička dekoracija prisutna na prozorskim otvorima drugog kata te završnom vijencu. Vanjski je plašt gornjih etaža gladak, prozori su lučno zaključeni. Lučni zaključci drugog kata uokvireni su radijalno ukomponiranim kvadrima, koji se iz-

vijaju u blagi šiljasti završetak, dok na zaglavlju prozorskih okvira teče neprekinut dekorativni završni vijenac u obliku slijepe trolisne arkade.

Villino Maria, autora Pietra Buiattija iz 1912. godine, slijedi arhitektonske oblikovne elemente renesansne vile, dok elementi venecijanskog zupca, kojima graditelj obrubljuje sve prozorske otvore, slijede dekoraciju venecijanske cvjetne gotike. Uglate prozore prvog kata krasi venecijanski zubac, koji slijedi njihov uglati oblik. Prozori prvog kata lučno su zaključeni i ukrašeni užastom profilacijom. Obrubljeni su venecijanskim zupcem koji se izvija u blagi oblik šiljastog luka. Istim motivom lučnog nadsvodjenja Buiatti ukrašava ulazna vrata vile. Ovakvo nizanje venecijanskog zupca bilo je karakteristično za ukrašavanje ulaznih vrata venecijanskih stambenih zgrada, gdje venecijanski zubac tvori šiljasti luk, dok ga s unutarne ukrašava užasta profilacija.



Slika 15. Villino Maria, Pietro Buiatti, Lovran,
Ulica 9. rujna 3, 1912.

Zaključna razmatranja

Vile analizirane u tekstu, s elementima venecijanske cvjetne gotike na pročeljima, čine samo jedan segment bogata fonda lovranske ladanjske arhitekture iz razdoblja druge polovice 19. i s prijeloma stoljeća. Pregled je usredotočen na vile graditelja Carla Seidla i Attilia Maguola, koji su dali najbolju interpretaciju elemenata venecijanske cvjetne gotike ukomponiranih na pročelja vila historicističkog i secesijskog karaktera. Iz pregleda se može zaključiti kako se elementi neogotičke dekoracije u većini primjera javljaju na balkonima, trijemovima, lođama i

prozorskim otvorima vila, dok se pod lukovima i na samom rubu njihova oplata vanjskog plašta niže motiv venecijanskog zupca. Kao nosači potprozornika uzimaju se lavlje glavice. Javljaju se i motivi slijepih trifora trolisnog završetka s tordiranim stupovima te s motivima cvijeća u stilu venecijanske cvjetne gotike. Seidlova i Maguolova dekoracija ne skriva renesansnu konstrukciju vila, već se na nju logički nadovezuje.

Postavlja se pitanje podrijetla prisutnosti venecijanskih elemenata na vanjskoj dekoraciji lovranskih vila u analiziranome vremenu. Kao jedan od mogućih odgovora javlja se činjenica Seidlove i Maguolove povezanosti s Venecijom. Seidl je na jednom od svojih proputovanja Venecijom ostao očaran pročeljima venecijanskih građevina na Canalu Grande.²⁶ Odatle proizlazi mogući utjecaj na Seidlovu vanjsku dekoraciju lovranskih vila. Za razliku od njega, Attilio Maguolo bio je podrijetlom iz Mire kraj Venecije, tako da se venecijanski utjecaj nameće kao logičan zaključak.

Uporaba elemenata venecijanske cvjetne gotike bila je u formalnom smislu vrlo prikladna. Naime kako su slijedom neorenesansnog arhitektonskog koncepta oblikovanja vile imale statičan horizontalan karakter, primjenom neogotičkih elemenata dobile su na dojmu vertikalnosti, odnosno rasta u visinu. Upravo taj vertikalizam dobro se usuglasio i sa secesijskim tendencijama. Graditelji su bili upoznati i s Ruskinovim knjigama *The Seven Lamps of Architecture* i *The Stones of Venice*, u kojima on ističe slikarski učinak gotike, koju stavlja u kontrast s monotonijom prisutnom u klasicizmu te razvija cijeli spektar arhitektonskih ukrasa od organskih do apstraktnih formi. U *The Stones of Venice* na primjerima palače Ca d' Oro i Duždeve palače ističe najbolje kvalitete visoke gotike, čiji se elementi mogu zamijetiti na lovranskim vilama.

Nezaobilaznu ulogu u izgradnji vila imaju i sami naručitelji, pripadnici bogatog austro-ugarskog građanstva. Kao što i većina teoretičara arhitekture ističe, važan je odnos naručitelja i graditelja. Sam Attilio Maguolo u vanjskoj dekoraciji svojih vila znao je ukomponirati elemente koji su bili prihvatljivi njihovim naručiteljima s obzirom na simboličko značenje stila i namjenu građevine. Može se zaključiti da se vanjska dekoracija lovranskih vila i malih palača iz razdoblja kraja 19. i početka 20. stoljeća oblikuje kombinacijom svih spomenutih čimbenika, što je izdvaja kao zanimljiv fenomen. Stoga ovaj rad nije zamišljen kao temeljno znanstveno istraživanje, već primarno kao stručna rasprava upravo na temu uočene pojavnosti.

²⁶ Peršić, Mirjana, *Razvoj turističke arhitekture Lovrana u XIX. stoljeću*, str. 18.

Literatura

1. Coldstream, Nicola, *Medieval Architecture*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
2. Glavočić, Daina, „Secesija u graditeljstvu Lovrana“, u: Muzur, Amir (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 27–30.
3. *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 17. 2.–28. 5. 2000.
4. Hitchcock, Henry-Russell, *Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries*, Yale University Press, New Haven – London, 1987.
5. Kruft, Hanno-Walter, *A History of Architectural Theory*, Zwemmer – Princeton Architectural Press, London – New York, 1994.
6. Maroević, Ivo, „Arhitektura histori(ci)zma“, u: *Arhitektura historicizma u Rijeci*, Moderna galerija Rijeka – Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, 2002., str. 12–48.
7. Peršić, Mirjana, *Lovran – Turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002.
8. Peršić, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture Lovrana u XIX. stoljeću“, u: Muzur, Amir (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 17–20.
9. Peršić, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture na zapadnoj obali Kvarnera“, *Peristil*, br. 31/32, 1988./1989., str. 167–172.
10. Peršić, Mirjana, „Turistička arhitektura Lovrana na kraju XIX. st. i na početku XX. st.“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 201–213.
11. Ruhl, Carsten, „England“, u: *Architectural theory from the Renaissance to the present*, Taschen, Köln [etc.], 2003.
12. „Ruskin’s *The stones of Venice*“, <http://venice.umwblogs.org/exhibit/john-ruskin-the-adopted-venetian/ruskins-the-stones-of-venice/>, zadnji put mijenjano 11. studenog 2008., preuzeto 13. ožujka 2011.
13. Valušek, Berislav – Davison, Rajka – Davison, David, „Ars Combinatoria: The Architect Carl Seidl“, *The Journal of Decorative and Propaganda Arts*, sv. 17, 1990., str. 84–89.
14. Valušek, Berislav, *Arhitektonsko djelo Carla Seidla na Opatijskoj rivijeri: prilog interdisciplinarnom razmatranju arhitekture na prijelazu 19. u 20. stoljeću* (doktorski rad), Zagreb, 2010.
15. Valušek, Berislav, „Carl Seidl i lovranske vile“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 215–223.
16. Wolters, Wolfgang, *Architettura e ornamento*, Cierre, Verona, 2007.

SUMMARY

Elements of Venetian floral Gothic on Lovran villas; examples of architect Carl Seidl and Attilio Maguolo

On the architectural decorations of Lovran villas at the turn of the 19th in the 20th century, whose architects are Carl Seidl and Attilio Maguolo, we will single out the elements of Venetian floral Gothic which stand out in some cases. The stylistic definitions of these structures, due to the connections with Vienna, follow Historicism and Secession, whose expressions were acceptable for the typology of the villas and summer residences. Architect Carl Seidl was particularly fond of the Venetian model in the segment of architectural decoration, which is obvious on Villa Frappart and Santa Maria. Motives of Venetian floral Gothic were also used by the architect Attilio Maguolo on numerous examples of villas among which are Villa Guerra and Denes. Seidl and Maguolo adapted the stylistic demands of their time, and in external development of villas they incorporated elements that were acceptable to their clients. With formal analysis of these villas, particularly in the segment of architectural decorations, the application of Venetian floral Gothic in the period of Historicism and Secession can be best explained.

Key words: Lovran, villas, Historicism, Secession, Venetian floral Gothic, Gothic "revival", Carl Seidl, Attilio Maguolo